

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Л. А. Хромушина
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
Інституту економіки та менеджменту
Сумського національного аграрного університету

УДК 338.432:631.95

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Досліджено комплекс інформаційного забезпечення оцінки еколого-економічної безпеки діяльності сільськогосподарських підприємств; систематизовано джерела отримання необхідної інформації; обґрунтовано необхідність формування якісного і достовірного інформаційного забезпечення для сільськогосподарських підприємств з позиції оцінки еколого-економічної безпеки їх розвитку.

Ключові слова: еколого-економічна безпека, джерела надходження інформації, безпека підприємства.

Менеджмент, планування та програмування виробничо-господарської діяльності у межах країни та регіону, окремих суб'єктів підприємницької діяльності, розробки схем розвитку і розміщення продуктивних сил значною мірою залежать від наявності та вірогідності інформації. Однак, прийняті управлінські рішення часто є недостатньо ефективними, що пояснюється відсутністю або дефіцитом необхідної та всебічної інформації. Дефіцит інформації супроводжується відсутністю знань про всі можливі екологічні наслідки господарської діяльності через певну складність еколого-економічних систем. Кількісний аспект дефіцитності об'єктивно пов'язаний з тим, що обробка значної частини показників не проводиться державними статистичними службами. Зокрема, економічні показники природокористування не дають можливості глибоко та повноцінно дослідити поточний стан та спрогнозувати подальший розвиток явища. Така ситуація обумовлена або трудомісткістю економічних досліджень, або значним обсягом інформації, що не сприяє проведенню систематичної обробки та аналізу.

Метою статті є дослідження та систематизація інформаційного забезпечення оцінки еколого-економічної безпеки діяльності сільськогосподарських підприємств з позиції внутрішніх та зовнішніх джерел надходження інформації.

Зазначеній проблемі приділяється значна увага з боку вчених-економістів та енвайроменталістів. Еколого-економічні аспекти діяльності сільськогосподарських

підприємств досліджено у працях В. Г. Андрійчука, В. А. Борисової, О. О. Веклич, Б. М. Данилишина, Н. В. Зіновчук, Ю. Л. Лузана, Л. Г. Мельника, В. М. Русана, С. А. Тархова, О. М. Царенка, А. В. Чупіса та ін. Водночас, наукові положення щодо інформаційного забезпечення оцінки рівня еколого-економічної безпеки діяльності сільськогосподарських підприємств залишаються недостатньо визначеними і потребують додаткового дослідження.

Новітні інформаційні технології надали більші можливості для визначення взаємозв'язків та взаємозалежностей між різними показниками обстежень, оцінки об'єкта дослідження за узагальнюючими показниками: універсальними та інтегральними, які відображають економічний стан на певний період. Обробка показників з урахуванням екологічних параметрів сприяє точності прогнозування, достовірності наукового обґрунтування еколого-економічних та економіко-соціальних заходів для подальшого розвитку конкретної території.

Еколого-економічна безпека розвитку сільськогосподарських підприємств передбачає підтримку економічного розвитку сільськогосподарських підприємств з урахуванням вимог екологічної безпеки (екологічно чиста продукція, екологічно чисте виробництво, екологічно чисті агросистеми) з метою забезпечення населення якісним продовольством та покращення демографічної ситуації, є передумовою досягнення продовольчої безпеки. Виходячи з цього, комплекс відповідного інформаційного забезпечення повинен поєднувати інформацію про економічний стан підприємства, вплив господарської діяльності на стан агросистем (і, навпаки, якісного стану агросистем на економічний стан підприємства), а також індикатори та показники соціальної сфери.

У контексті еколого-економічної безпеки розвитку сільськогосподарських підприємств важливою частиною інформаційного забезпечення є інформація щодо охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, що має особливі риси. Серед них:

- 1) зростання масштабності показників екологічної статистики та поява нових даних через постійний розвиток та поглиблення знань у цій галузі;
- 2) відчутна інертність інформації, яка полягає у тому, що події вже настали, а необхідні дані ще потребують додаткового уточнення;
- 3) значний вплив фонових факторів — інформації про стан суміжних об'єктів та динаміки процесів у них;
- 4) багатоетапність збору та отримання інформації.

У сільському господарстві до основних напрямів отримання й узагальнення інформації можна віднести:

- загальний стан угідь у порівнянні та у динаміці;
- доходи господарств;
- якісний стан ґрунтів і їх оцінка;
- енергоозброєність;
- гідрологічна характеристика;
- витрати на підтримку родючості;
- витрати на використання засобів хімізації;
- галузева структура (рослинництво, тваринництво) та ін.

Зібрана інформація потребує опрацювання в динаміці та представлення в порівнюваному вигляді. На сучасному етапі інформаційна база формується на основі даних статистичної звітності, матеріалів і звітів проведення екологічного аудиту та екологічної експертизи, кадастрів природних ресурсів. Наприклад, інформація про джерела забруднення атмосферного повітря і обсяги викидів надається природокористувачами у формі статистичної звітності 2-ТП (повітря), а про стан водних ресурсів — 2-ТП (водгосп).

Відомості та інформацію щодо еколого-економічного стану сільськогосподарського підприємства, що формуються з внутрішніх джерел (тобто, на рівні підприємств та територій) можна систематизувати за джерелами їх отримання (рис. 1).

Рис. 1. Система інформаційного забезпечення оцінки еколого-економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, яка формується за рахунок внутрішньої інформації

Джерело: власні дослідження.

До зовнішніх джерел отримання інформації можна віднести дані державних органів статистики, які відображають макропоказники галузевого розвитку; інформацію компетентних служб щодо моніторингу стану навколишнього природного середовища; оприлюднену інформацію щодо соціально-економічного стану та демографічної ситуації (рис. 2).

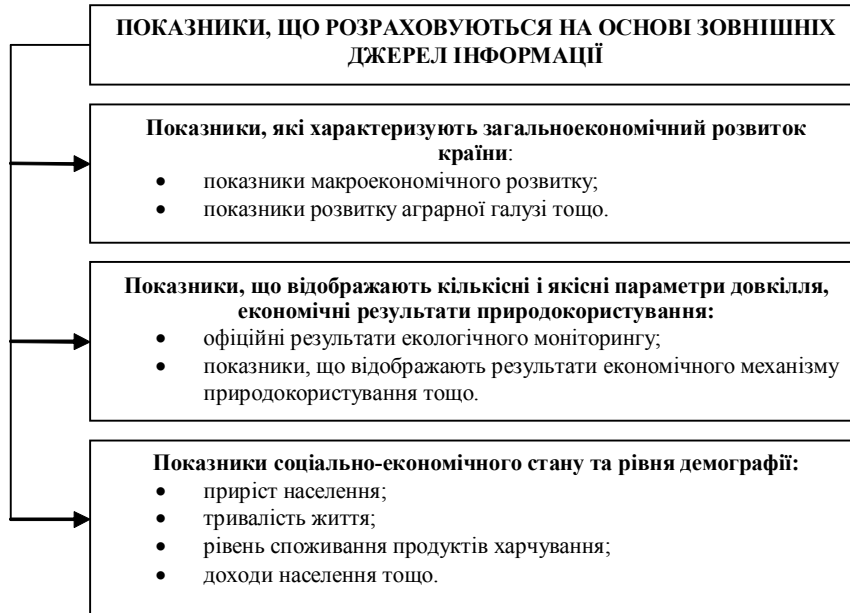

Рис. 2. Система інформаційного забезпечення оцінки еколого-економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, що формується із зовнішніх джерел інформації

Джерело: власні дослідження.

Суб'єкти підприємницької діяльності, у разі проведення моніторингу якості довкілля, повинні збирати та без терміну зберігати первинні дані екологічного стану, проводити обробку, узагальнення даних, безоплатно додавати до офіційних статистичних форм дані спостережень та іншу інформацію, що стосується екологічного стану агросистем.

Для виявлення змін у стані земельних ресурсів, оцінювання, попередження та усунення негативних наслідків у землекористуванні призначений моніторинг земель.

Загальновідомо, що новостворені сільськогосподарські формування не володіють достовірними відомостями про якісні параметри ґрунтів та об'єктивні обмеження в землекористуванні. Забезпечити отримання такої інформації покликана інвентаризація земель. Мета такого заходу — формування інформаційної бази для ведення земельного кадастру, впорядкування земельних відносин, раціонального використання та збереження земель.

Якість та достовірність інформаційного забезпечення глибоко залежить від результатів проведення екологічної експертизи, що регламентується нормами діяльності експертів щодо аналізу, перевірки та оцінки відповідної документації щодо відповідності правилам і вимогам охорони навколишнього природного середовища та раціонального природокористування з метою унеможливити можливі негативні впливи на довкілля і забезпечення його задовільного стану. Процедура екологічної експертизи законодавчо закріплена Законом України “Про екологічну експертизу” [4].

Для контролю за якістю виробленої продукції, дотриманням вимог і норм екологічної безпеки у процесі сільськогосподарського виробництва, запобігання негативного впливу на навколишнє природне середовище та фізичний стан людей передбачена система екологічної сертифікації. Сертифікат являє собою посвідчення на якість продукції, сировину, товару, технології виробництва тощо. Як різновид екологічного сертифікату, з метою визначення впливу підприємства на навколишнє середовище і контролю за дотриманням природоохоронних норм і правил у господарській діяльності може

розроблятися екологічний паспорт підприємства. У ньому наводиться узагальнена інформація про природоохоронні заходи на підприємствах.

Екологічні сертифікати (паспорти) розробляються як на окремі види природних ресурсів, так і на готову продукцію, на технологію виробництва.

Проте, зважаючи на фінансові труднощі більшості сільськогосподарських підприємств, діяльність з охорони навколишнього природного середовища та проведення відповідної екологічної сертифікації залишаються без належного фінансування. Навіть при спроможності підприємства фінансувати витрати на проведення екологічної сертифікації сільськогосподарської продукції, на товаровиробників чекають проблеми інформаційного характеру, а точніше — дефіцит необхідної інформації. Вступ України до СОТ суспільством визнається як крок уперед. На жаль, вітчизняний сільгоспвиробник виявився не підготовленим до такого кроку. Передусім, компетентними державними органами не проводиться роз'яснювальна робота на достатньому рівні. Більшість аграрних товаровиробників не володіють необхідною інформацією про ліцензування, квотування, сертифікацію продукції. Нині відсутні інституції, які б проводили сертифікацію продукції згідно вимог Євросоюзу. Потенційно вітчизняну сільгосппродукцію можна вважати конкурентоспроможною, яка на відміну від європейської, є екологічно безпечнішою. Керівники сільськогосподарських підприємств та фермери, як правило, самотійно виходять на міжнародні торгівельні структури та замовляють відповідні необхідні сертифікати. Враховуючи таку ситуацію, доцільно в країні прийняти відповідний закон "Про екологічно чисту продукцію", який дозволив би вирішити низку проблем, актуальність яких активізувалася зі вступом України до СОТ.

Крім того, одним із ефективних засобів отримання інформації для еколого-економічного контролю в умовах ринку є екологічний аудит. Екоаудит можна визначити як галузь підприємницької діяльності екологічного ринку, він надає можливість встановити відповідність виробничого процесу (діяльності, продукції) екологічним вимогам, кількісно-якісним показникам, встановленим нормативно-правовим актам щодо охорони навколишнього природного середовища. Чинний Закон України "Про екологічний аудит" [2] спрямований на підвищення екологічної обґрунтованості та ефективності діяльності суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та видів діяльності, регламентує впровадження екологічного аудиту в практику з метою отримання основних даних про несприятливі з погляду екології підприємства, визначення основних завдань у коротко- та довгостроковій перспективах.

Міжнародні вимоги управління навколишнім середовищем (екологічного менеджменту) викладено у стандартах ISO серії 14000 [1]. Стандарти даної серії є базовими та добровільними. Зазначені стандарти не замінили законодавчі вимоги, а надали додаткової можливості для визначення впливу підприємства на навколишнє природне середовище та наскільки воно дотримується природоохоронного законодавства. Підприємство може використовувати стандарти ISO 14000 для внутрішніх та зовнішніх потреб. Внутрішньо підприємство може використовувати стандарти як модель внутрішнього аудиту, як ефективний інструмент управління впливами на навколишнє природне середовище з метою дотримання законодавства у своїй діяльності. Для зовнішніх потреб дані стандарти можуть використовуватися з метою демонстрації споживачу (замовнику) і суспільству відповідності системи екологічного менеджменту сучасним вимогам.

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що наявність об'єктивної та повної інформації про вплив виробничо-господарської діяльності на агросистеми і, навпаки, кількісно-якісних параметрів природних ресурсів на економічні результати, сприятиме прийняттю ефективних управлінських рішень. Поряд з цим вітчизняні сільгоспвиробники проблему дефіциту потрібної специфічної інформації вимушені вирішувати самотійно. Систематизований та уточнений комплекс інформаційного забезпечення надасть можливість для проведення об'єктивного аналізу та оцінки еколого-економічної безпеки розвитку безпосередньо як самими сільськогосподарськими підприємствами, так і зацікавленими особами (органами державного управління, інвесторами тощо).

Список використаних джерел

1. Мельник, Л. Г. Екологічна економіка [Текст] : [підруч.] / Л. Г. Мельник ; [2-ге вид., випр. і доп.]. — Суми : Університетська книга, 2003. — 348 с.
2. Про екологічний аудит : Закон України від 24.06.2004 р. № 1862-IV [Текст] // ВВР. — 2004. — № 38. — Ст. 500.
3. Про екологічну мережу України : Закон України від 24.06.2004 р. № 1864-IV [Текст] // ВВР. — 2004. — № 45. — Ст. 502.
4. Про екологічну експертизу : Закон України від 09.02.1995 р. № 45/95-ВР [Текст] // ВВР. — 1995. — № 8. — Ст. 54.

Надійшла до редакції 23.06.2011

Хромущина Л. А. Информационное обеспечение оценки эколого-экономической безопасности деятельности сельскохозяйственных предприятий

Исследован комплекс информационного обеспечения оценки эколого-экономической безопасности деятельности сельскохозяйственных предприятий; систематизирован источники получения необходимой информации; обоснована необходимость формирования качественного и достоверного информационного обеспечения для сельскохозяйственных предприятий из позиции оценки эколого-экономической безопасности их развития.

Ключевые слова: *эколого-экономическая безопасность, источника поступления информации, безопасность предприятия.*

Khromushyna, L. A. Informational Provision of the Assessment of the Ecological and Economic Security of the Agricultural Enterprises Activities

Investigation of information for estimation of ecological-economic security of farm systematic source of information required; the formation of high-quality and reliable information support for agricultural enterprises and estimation of ecological and economic security of their operation.

Key words: *ecology-economic safety, a source of receipt of the information, safety of the enterprise*

